

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kukkonen, Tiina Katriina

Title: Tulkittu, torjuttu ja rajoitettu hulluus Aleksis Kiven Seitsemässä veljeksessä

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Tekijä & Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kukkonen, T. K. (2019). Tulkittu, torjuttu ja rajoitettu hulluus Aleksis Kiven Seitsemässä veljeksessä. In S. Jänntti, K. Heimonen, S. Kuuva, & A. Mäkilä (Eds.), *Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus* (pp. 209-231). Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 125. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7706-1>

Tiina Katriina Kukkonen

TULKITTU, TORJUTTU JA RAJOITETTU HULLUUS ALEKSIS KIVEN *SEITSEMÄSSÄ VELJEKSESSÄ*

Johdanto

Käsittelen hulluutta kulttuurisena ilmiönä Aleksis Kiven romaanissa *Seitsemän veljestä*, joka kuvaa elämää fiktiivisen kyläyhteisön reunamilla 1800-luvun Etelä-Hämeessä. Tutkin, kuinka veljesten ja kyläyhteisön käsitykset ihmisyydestä ja elämänpiiristä muodostavat monenlaisia kulttuurisia käsityksiä hulluudesta. Kuinka henkilöiden arvot normittavat hulluuskäsityksiä, niistä neuvottelua ja hyväksymistä elämäntapahtumien ja maailman kuvaajiksi? Keskityn yhteisön ulkopuolelle eristäviin hulluusmerkityksiin.

Kielitoimiston sanakirja (2016) sisällyttää hulluuteen järjettömyyden, mielettömyyden, hupsuuden ja hullutuksen. E. A. Saariimaan jäljiltä Kiven sanastoa sisältävä *Nyky-suomen sanakirja* (1992) sisällyttää hulluuteen ajattelemattomuuden ja tyhmyyden. *Oxford English Dictionaryssa* (2016) määritellään hulluus ('madness') ensinnäkin harkitsemattomuudeksi, mielenvikaisuutta muistuttavaksi typeryydeksi tai järjettömyydeksi, ja lisäksi itsepetokseksi. Näitä merkityksiä käsitellään myöhemmin tässä artikkelissa. Toisekseen jälkimmäisessä sanakirjassa määritellään hulluus kiihtyneisyydeksi, hurmioksi, estottomuudeksi sekä kontrolloimattomaksi vihaksi ja raivoksi, *Nyky-suomen sanakirjassa* hillittömyys sisältyy hullun ja mielettömän merkityksiin. Näitäkin hulluusmerkityksiä voidaan lukea *Seitsemästä veljeksestä*. Kolmanneksi näissä kaikissa sanakirjoissa hulluus määritellään lääketieteellisenä.

Seitsemässä veljeksessä hulluutta ei määritellä lääketieteellisesti, vaan hulluuskäsitykset sidostuvat romaanin aikaan ja kulttuuriin, yhteiskuntaan, rakenteisiin ja odotuksiin. (*Seitsemän veljestä*)¹ Euroopassa lääketieteelliset hulluusmäärittelyt syrjäyttivät kirkon selittämää hulluutta etenkin 1800-luvulla, ja 1800-luvun Suomes-

sakin väkivaltakuolema johti aiempaa useammin surmaajan syntakeisuuden määrittelyyn lääketieteellisesti (Matikainen 2006, 47; Salmela 2015, 105–109). Syrjäseuduilla kansanomaiset hulluuskäsitykset olivat kuitenkin voimissaan (Pietikäinen 2014, 15, 56, 69). Lääketieteen mielentilamääritykset eivät ulotu *Seitsemän veljeks*n fiktiiviseen maailmaan: veljesten lapsuuden jälkeen yksikään ihmishahmo ei kuole väkivaltaisesti, eikä romaanissa ole mielentilaa määrittävää lääkäriä. Kuppaavan Rajamäen Kaisan ohella ”parantaja” (III, IV) tavataan vasta romaanin lopussa, kun itseoppi-nut Aapo hoitaa fyysisten sairauksien lisäksi painajaisia. Hän myös saarnaa ”rangaistuksen, ja pian myöskin lohdutuksen kieltä” (XIV) itsemurhaa yrittäneelle Simeonille. Koskimiehen (1974, 215) mielestä Aapo käyttää ”sekä ihmisystävän että todellisen lääkärin otteita”. Mielentiloja Aapo ei määritä. Neuvottelut ja määrittelyt hulluudesta käydään kyläyhteisön sisällä ja niitä määrittää usko yliluonnolliseen tai uskonnolliseen, sekä rajankäynti hyväksyttävän ja torjuttavan välillä.

Seitsemän veljeksn hulluuksien moninaisuus

Auktoriteettien valta

*Seitsemän veljeks*n hulluutta koskevissa keskusteluissa ja väitteilyissä tarkastellaan inhimillisyyttä ja sen menettämistä, torjuntaa, pelkoja, kuuliaisuutta sekä erisuuntaisia tavoitteita: hyväksynnän ja vapauden hakemista. Romaanihenkilöt hyväksyvät tai kieltävät hullua puhetta ja käyttäytymistä auktoriteetteihin ja normeihin tukeutuen. Autoritaariset normit kumpuavat Seitsemässä veljeksessä usein *Raamatusta*, jota on eri tavoin tutkittu *Seitsemän veljeks*en taustatekstinä V. Tarkiaisesta (1915) lähtien. Tarkastelen hulluuskäsityksiä Erich Frommin (1960/1942; 1965/1947) tutkimien ihmisyyden, vapauden, itsenäisyyden, epävarmuuden, pelon sekä keskiaikaisten ja protestanttisten autoritaaristen sosiaalisten suhteiden

den teemojen valossa. Lisäksi avaan *Seitsemässä veljeksessä* esiintyviä hulluuden ilmentymiä vertaamalla niitä esimerkkeihin Michel Foucault'n (1973/1961) sekä Petteri Pietikäisen (2014/2013) hulluuden historioissa.

Seitsemän veljeksien kulttuuria ja yhteiskuntaa kehystää kiisteltykin ideaali ahkerasta, auktoriteetteja kunnioittavasta talonpojasta. Romaanin alkuluvuissa näytetään, kuinka veljesten ja toukolalaisen huoletonta ja parhaavaa käytöstä ei hyväksytä. Talonpoikaiset, luterilaistaustaiset normit ja omistusolot rajaavat henkilöiden hyväksytyyn liikkuma-alaan.

Kyläyhteisön ja kirkon pakotteet ja pilkka johtavat veljekset hakemaan vapautta Impivaaran metsistä. Veljekset ovat kuitenkin omaksuneet luterilaisen kirkon aseman pyhyidenmäärittäjänä (Koskimies 1974, 198). Martti Lutherin vaatimukset kohtuullisuudesta, vaatimattomuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja hurskaudesta (Fromm 1960, 70, 77, 140; Fromm 1965, 22) ilmenevät siinä, miten veljekset pyrkivät hyväksymään toistensa puhetta ja käyttäytymistä, tai torjuvat niitä hulluina. Vaikka veljekset vastustavat kyläyhteisön koviksi ja mahdottomiksi kokemiaan vaatimuksia, he toisaalta he uskovat, ettei auktoriteetteja vastaan saisi kapinoida. Pelästyessään he turvautuvat auktoriteetteihin, joita Fromm (1965, 177, 190–191) nimittää irrationaaliseksi. Näitä auktoriteetteja totellaan kyseenalaistamatta, omasta vastuusta vetäytyen ja riippuvuutta tuntien. Aapo esimerkiksi tuomitsee lukkarinkoulusta pakenemisen yliluonnollisia auktoriteetteja – kuolleiden kieltohuutoja – vastaan kapinoivaksi hulluudeksi: ”Ah! vaikka kuolleet haudoistansa huu-taisivat: te niskurit, te hullut miehet!” (III)

Moninaisuus

Kivi-tutkijoista hulluus-teemaa ovat sivunneet Viljo Tarkiainen (1915), Unto Kupiainen (1937), Paavo Elo (1950) ja Rafael Koskimies (1974), jotka tarkastelevat uskomuksia ja pelkoja. Elon lisäksi psykiatri Kalle Achté (1982) käsittelee Kiven persoonan ja henki-

löiden mahdollisia mielensairauksia ja uskonnollisia pelkoja. Elo, Ahté ja bibliofiili E. J. Ellilä (1962) käsittelevät myös alkoholin käyttöä. Heistä poiketen keskityn hulluuteen Kiven teksteissä käsittelemättä kirjailijan henkilöhistoriaa. Romaanin hulluuteen soveltuvista näkökulmista ulkopuolelle jäävät kansanuskomukset ja taikuus (Haavio 1947, Kupiainen 1937), transgressiivinen väkivalta (Lyytikäinen 2004), sekä teatraalisuus ja esittävän taiteen adaptaatiot.

Tarkastelen hulluuden yhteyttä *Seitsemän veljeksien* uskonnollisiin pelkoihin. Oletan, että romaanissa mielikuvitus ja pelot voimistavat hullua irrationaalisuutta, vaikkakaan kaikki hulluus ei ole negatiivista. Pelot johtavat veljekset sääntelemään toimintaansa ja puhetaan autoritaaristen normien avulla. Veljekset rajoittavat toisiaan, koska he usein tulkitsevat normeista poikkeavan vaaralliseksi ja hulluksi. Rajoituksilla nähdään sekä myönteisiä, yhteisöön sopeuttavia; että kielteisiä, mielikuvitusta ja vapautta vähentäviä merkityksiä.

Romaanissa kuvataan 'hulluuksina', 'mielettömänä' tai 'riivattuna' tottelemattomuutta (VII, XI), turhaa työtä aiheuttavaa suunnanmuutosta (XI), väkivaltaa (X), sekavuutta, sekasortoa (II, IV, X) ja ahdistavaksi koettua maailmaa (II). Ero luonnehtii Hiidenkiveä ympäröiviä härkiä kuin hulluiksi, perkeleen valtaamiksi: "Heillä on riivattu nahassa." (VII)² Toisinaan hulluus hankaloittaa elämänkulkua ja itsen kokemista. Ulkopuolisen ja poikkeavan nimittäminen hulluksi voi kertoa yhteisön pyrkimyksestä säilyä ennallaan, Arto Paasilinnan *Ulvova mylläri* -romaanin tarkasteleva Jani Tanskanen (tässä teoksessa) havainnoi.

Seitsemän veljeksien henkilöhahmot keskustelevat myönteisistä ja kielteisistä kulttuurisista hulluuskäsityksistä. Historiallisesti hulluuteen on suhtauduttu myönteisestikin (Koski 2016, 3), ja suomen arkikielessä hulluus liittyy esimerkiksi 'kummalliseen' ja 'huvittavaan', eikä kielteisiin merkityksiin kuten "varsinaisesti mielenvikaiseen", luonnehtii Petteri Pietikäinen (2014, 15). *Seitsemän veljeksien* Timon kuvatessa rakastumista tai avioliittoa hulluus saa myönteisen, poikkeuksellisen ja mahdollisen sävyn: "jos niin hul-

luksi tulisin.” (XI). Myöhemmin nimismies ymmärtää veljesten metsäänmuuttoa ja leikittelee hulluudellaan: ”[...] mutta onpa minua hullua vähän miellyttänyt tuo sudenpoikasten elämä. Ha, ha, ha!” (XI) Vaikka Impivaara-elämään suhtaudutaan näissä näkemyksissä myönteisesti, hullu-nimitys kertoo muuton käsittämisestä odotusten- ja ehkä järjenvastaiseksi.

Vapaus

Kylätappelu, lukkarin kovakourainen ja panetteleva lukuopetus sekä jalkapuu-uhkaus ajavat veljeksiä kyläyhteisöstä (Kupiainen 1937, 134; Elo 1950, 273; Manninen 1996, 107). Rafael Koskimies (1974, 208–209) katsoo veljesten pyrkivän Impivaaraan vapauteen maailman pahuudesta ja yhteiskunnan vaateista. Veljekset kokevat kyläyhteisön ja kirkon yhä uhkaavammiksi, kunnes Juhani tulkitsee maailman hulluksi. Hänestä maailman hulluus aiheuttaa veljesten elämänsurkeuden:

Parhain. Tässä istumme revittyinä, rupisina, silmäpuolina kuin kollikissat maaliskuussa. Onko tämä herttaista? Peeveli! tämä maailma on suurin hulluus mikä löytyy auringon alla. (IV)

Viljo Tarkkiainen (1915, 478–489) ja Unto Kupiainen (1937, 156) korostavat Juhani mielenheilahtelua koomisena, Kupiainen myös profetoivana. Yhteisöahdistus saa Juhani miettimään itsemurhaa jo Jukolassa: ”Ellei tämänkaltainen kiusantempujen rykelmä vie partaveistä miehen kurkkuun, mikä sitten?” (IV) Juhani irtautuu uhoissaan realiteeteista ja suurentaa merkityksiä suhteettomiksi. ”Miksi nyrkki pystyssä, sinä hullu? [...]”(III), ihmettelee Aapo Juhani raisuutta lukkarinkoulusta paettaessa.

Kaikki veljekset eivät luonnehdi metsäänmuuttoa hulluudeksi: Lauri puoltaa toistuvasti Impivaaraan-muuttoa. Metsäromantiikka ja eristäytyminen yhteisöstä alkavat kiehtoa veljeksiä (Tarkkiainen 1915, 480–499; Kupiainen 1937, 134, 150; Lyytikäinen 2004, 178). Pirjo Lyytikäinen (2004, 22–23, 33, 256) kuvaa romaania kristillisen tradition ja romantiikkaperäisen muutoksen ristipai-

neessa. Hänen mielestään metsäänmuutto muodostaa järjenvastaisen, ”kerettiläisen suunnitelman”. Muuton ensin torjuneet veljet alkavat sittemmin kannattaa muuttoa tai suostuvat siihen (Elo 1950, 272–274). Erich Fromm (1965, 34) katsoo, että luontevastainen mukautuminen kulttuurin vaatimuksiin aiheuttaa ”älyllisiä ja emotionaalisia häiriöitä”, joiden voimistuminen johtaa olosuhdemuutospyrkimyksiin. *Seitsemässä veljeksessä* kyläyhteisön aiheuttamat paineet johtavat veljesten muuttoon. He muodostavat Impivaarassa toisiinsa turvautuvien isättömien yhteisönsä (Manninen 1996, 111–117).

Eristäytyminen

Muuttaessaan vapauten veljekset karkottavat itsensä rankaisevaksi kokemastaan kyläyhteisöstä. Alkeellisempiin oloihin, tutun ympäristön ja yhteisön ulkopuolelle hakeutuminen tulkitaan *Seitsemässä veljeksessä* usein hulluudeksi. Kyläyhteisöön kuulumista arvostava Aapo kyseenalaistaa lapsenakin metsäänleiriytymisen hulluutena: säälittävänä mielettömyytenä, suojattomuutena tai ulkopuolisuutena. Erich Frommin (1960, 147) mukaan valtarakenteita säilyttävä autoritaarinen henkilö pitää uuden aloittamista hulluutena. Juhani tuomitsee Laurin aikeen muuttaa Impivaaraan hulluudeksi. Myös Aapo tulkitsee vapauden negatiiviseksi ja katsoo, että Lauri ”hourii” (I) ja irtaantuu todellisuudesta. Aapon tavoin Pirjo Lyytikäinenkin (2004, 39) tulkitsee hourimisen hulluudeksi. Toisaalta: Lauri saattaa haaveillakin.

Veljekset tukeutuvat alituisesti toisiinsa (Manninen 1996, 113–116). Kyläyhteisöstä eristäytyneitä yksinäisyys ja outous pelottavat. Veljekset rukoilevat ja manaavat turvaa uskonnolliselta auktoriteetilta. Esimerkiksi Sonnimäellä ja ensimmäisenä Impivaara-yönä veljekset rukoilevat ja manaavat kauhuissaan (Kupiainen 1937, 170–174; Elo 1950, 280–281). Näennäisesti vapaina veljekset sääntelevät toimintaansa tukeutuen kylän auktoriteetteja suurempaan uskonnolliseen auktoriteettiin. He myös sopivat keske-

nään, että kapinoinnista rangaistaan karkotuksella kuten veljesten tuntemassa Kainin ja Aapelin tarinassa (II, VIII) *Raamatussa*³: ”Hän, joka ylen-katsoo neuvot ja varoitukset, [...], hän siirrettäköön liitostamme, karkoitettakoon kauas pois.” (V), Aapo muotoilee.

Impivaarassa veljekset elävät lapsuudessa omaksumiensa käsitysten ja normien mukaan. Poikkeavat, pelottavat tapahtumat saavat veljekset turvautumaan toisiinsa ja normistoon, joka tarkentuu ristiriitojen kautta. Veljekset palauttavat poikkeavan käytöksen ja puhunnan yleensä nopeasti normeihin ja torjuvat ne hulluutena. Tämä näkemys eroaa Pirjo Lyytikäisen (2004, 6, 29, 95, 125) käsityksestä veljeksistä vapaatahtoisina ja epäsovinnaisina kapinallisina.

Romaanin käännekohtissa veljekset kokevat turvattomuutta eristäytyessään yhteisöstä vastentahtoisesti. Näitä käännekohtia on painotettu eri tavoin (Mm. Marjanen 1958, 37–41, 48–53; Lyytikäinen 2004, 78, 150). Eristyneimmillään veljesjoukko on Hiidenkivellä, kun heidän huutojaan ei kuulla, tai kun he Tammiston-tappelun jälkeen aikovat pakoon kotiseudultaan rangaistuksenpelkoina. Veljesten kauhistuessa temppelelmatkallaan, kun he luulevat pakkohuutokauppaa käytävän pyhäpäivänä, he häätävät tappellullaan kaupantekijät ja kaatavat nimismiehen pöydän (X, XI) kuin rahanvaihtajien pöydät *Raamatun* temppeleissä ”vaihettajain pöydät [...] hän [Jesus] kukisti” (Matt. 21:12). Vaikka nimismiehen pöytä ehkä kaatuu tahattomasti, siitä pilaileva nimismies pelästyttää auktoriteetteja pelkäävät veljekset (XI). Nimismies kokee, että veljekset olisivat turvattomia suuressa maailmassa: hän nimittää veljeksiä mielettömiksi ja heidän aikeitaan hulluuksiksi, ja kehottaa veljeksiä palaamaan kotiinsa Impivaaraan: ”Te mielettömät oinaat, mitä hulluuksia hankittekin!” (XI).

Simeonin kuumatkakertomus

Kauhusta huumoriin

Simeonin kuumatka on nähty myös *Seitsemän veljeksien* käännekohtana (Elo 1950, 281). Kuumatkakokemus kertoo negatiivisesta eristäytymisestä. Se alkaa, kun Simeon pakenee veljesyhteisöstä tuhlattuaan Eeron kanssa veljesten myyntikuorman. Pian Simeoni harhailee syvemmälle metsän sisään. (X.) Syksyissä paossa yhdistyvät pimeys, vaeltelu ja turmio, joita Ruth Padel (Pietikäinen 2014, 25) on kuvannut antiikin Kreikan hulluuskäsityksen perustaksi. Siinä korostuvat mielensynkeys, eristäytyminen, vieraus ihmisyyhteisöstä ja itsestä ja vaeltaminen päämäärättä. Kristillisen yhteisön normeihin kasvanut Simeoni pelkää joutumista perikatoon. Ranskalainen lääkäri Sauvages kuvasi hulluutta 1700-luvulla mielen eristämänä pelkona, johon vaihteittain assosioituu pelkoa suurentavia ulkopuolisia asioita (Foucault 1965, 91). Samoin Simeonin lähiympäristö syrjäytyy vieraiden, kauhistuttavien mielikuvien tai aistihavaintojen täyttäessä huomiokyvyn.

Vaikka Simeoni karkottaa itsensä hylkiönä veljesjoukosta, palttuaan hän mukailee ylevästi vanhatestamentillista kertomusta ja kertoo, kuinka hänen uusi matkakumppaninsa ”ilmestyi, tuli hän tuulen puuskana kohinalla pensastoon” (X). Tämä on kuin muistuma enkelistä luonnonvoimankaltaisessa pensaspalossa tai Jumalasta tulipilvessä (2 Moos. 3: 2; 24: 15–18). Simeoni ja hänelle ilmestynyt hahmo kulkivat ”kauan pitkin ohdakkeista, kivistä tietä” (X). Kaksimerkityksinen ohdakemaa kertoo Kiven teksteissä askeettisen toiveikkuuden (*Pohjatuuli*) ohella itsensä karkottamisesta ja vaivalloisuudesta (*Seitsemän veljestä*; *Lea*). Karkotetut Aatamista lähtien elävät ”Orjantappuroita ja ohdakkeita” (1 Moos. 3: 17) kasvavasta maasta. Paavo Elo (1950, 314) luonnehtii Simeonin ’näkyä’ välikertomukseksi painajaismaisine ”synnin ja sovituksen” sekä ”itsekiellon, kilvoituksen” motiiveineen.

Hämmästyttää, ketä Simeoni kuumatkallaan seuraa. Hän päätelee, että 'ystäväksi' esittäytyvä matkakumppani herättää kauhua, hän on "se hirmu, joka on minua johdatellut" (X). Simeoni kokee matkaavansa karkotetun langenneen enkelin kanssa, jota hän kutsumu koristeellisesti Lusifeerukseksi, valontuojaksi. Simeonille kuumatkokokemus toteuttaa unelman itsestään profeettana: näkeekö Simeoni itsepetoksellisen voimalla haluamaansa? Myöhemmin Aapo vahvistaa Simeonin kokemuksen, "henkinään" (XIII).

Simeoni [...] Kuulkaat: minä olen nähnyt hänen./[...]/

Simeoni. Itse päämestarin, itse Lusifeeruksen! (X)

Painajaismaisen julistuksen piirteet "kohottavat karvanne pystyyn kuin vihaisen karjun harjasrivi" (X), Simeoni nostattaa tunnelmaa veljilleen. Unto Kupiaisen (1937, 148–156) tulkinnassa Simeonin kauhukohtausten "uskonnollis-ekstaattinen aines" huipentuu tässä 'näyssä' ja Paavo Elo (1950, 276–278) tulkitsee tämänkaltaisten välikertomusten olevan veljeksiä pelottavia "tiedottoman alueen purkautumia". Foucault'n (1965, 101-104) kuvaus hulluuskokemuksista toisaalta unimaisina, toisaalta virheellisyyksineen epätodellisina soveltuu Simeoniin. Saatana ilmenee Simeonille muodonvaihtelijana (Achté 1982, 222), epäkoherentin muodottomana ja kokoa ja muotoa vaihtelevana, sekä esteettisesti että psykologisesti groteskina: "Kuin tyhmyys itse, mutta kas kun ketunhätä keikahtelikin siellä takana." (X)⁴ Hahmoon sisältyy suunnattomuuden ohella pienimuotoisuutta, hullunkurisuuttakin. Vaikka veljekset tuntevat tarinan ketun petollisuudesta (III) ja ketunhännän petollisuuden symbolina (XI), Lusifeeruksen ketunhätä ei heikennä henkilöiden tulkintaa Lusifeeruksesta jumalallisena varoittajana. Simeonin kuumatkaa on analysoitu humoristisena, hyväntahtoiseksi ja satiirittomana pilana (Tarkiainen 1915, 507–518; Kupiainen 1937, 148–171) sekä parodiana, satiirina tai koomisena epäkoherenttina (Elo 1950, 386; Kupiainen 1937, 149; Koskimies 1974, 197–198; Lyytikäinen 2004, 140, 184). Humoristisuustulkintaa on toisaalta pidetty yksipuolisena (Elo 1950, 282). Veljeksille nämä uskomukset ja kokemukset ovat vakavia, kauhistuttavia ja mieltäse-

koittavan hulluja; etäisemmälle, kertojaltakin ennakkotietoa saavalle lukijalle ne voivat näyttäytyä humoristisina. Pirjo Lyytikäinen (2004, 68) tulkitsee Simeonin uskonnollisten 'houreiden' vaikuttavan hänen veljiinsä vain ylikuonnollista kauhistuvassa mielen-tilassa. Jos veljekset tulkitsisivat Unto Kupiaisen (1937, 136–174) tavoin tuomiopäiväpelot ”humoristisesti” ja ”koomillisiin korkeuksiin” ulottuvaksi kauhuromantiikaksi, Simeonin pelot eivät vaikuttaisi heihin.

Toimintakyvyn menetys

Simeoni seuraa kuumatkallaan uutta auktoriteettiaan kyseenalaistamatta kuuliaisena (Achté 1982, 222), ja kutsuu sitä johtajan, ”Itse päämestarin” (X) nimellä. ”Minä seurasin häntä, koska en uskaltanut kynsiä vastaan, vaan katsoin parhaaksi tehdä hänen tahtonsa” (X), Simeoni kertoo. Simeoni (X) ei häpeä tai kadu kuuliaisuuttaan, hän on unohtanut puheensa perkeleen vastustamisesta (V, VII). Onko kokemus Simeonille ylivoimainen vastustettavaksi, kelpaako huonokin auktoriteetti, vai viehättykö hän seikkailusta tai veljilleen kertomisesta? Veljiä Simeonin retki kummastuttaa ja pelottaa, kuten myös E. J. Ellilä (1962, 18) havaitsee. ”Onkos tämä laitaa: käyskellä perkeleen kanssa kuussa?” (X) Juhani kysyy Simeonia tai näkyä kuitenkin tuomitsematta. Tulkinta valehtelevasta demonista (Koski 2016, 5) ei juohdu veljesten mieleen, vaan he tulkitsevat kokemuksen jumalalliseksi varoitukseksi.

Simeonin mielikuvituskokemus pelästyttää ja saa veljekset turvautumaan uskonnollisiin auktoriteetteihin, mikä kaventaa ajattelunvapautta. Michel Foucault (1965, 93–94) tarkastelee mielikuvituskokemusta vieraannuttavana ja ajattelunvapautta rajoittavana ja toteaa, että jos mielikuvituksen tuotetta pidetään totena, siirrytään hulluuteen. Simeoni uskoo, että hänen kuumatkakokemuksensa on tosi ja arkisia havaintoja merkittävämpi: ”Siinä matkani synkeä ja totinen tosi” (X).

Simeonia on verrattu elämänvastaisuudessaan keskiajan uskonnollisiin houkkiin (Kupiainen 1937, 148). Keskiaikainen kirkko hyväksyi Jumala-yhteyden muodostavia ”pyhiä hulluja tai houkkia”, jotka muistuttavat antiikin apollonisesta hulluudesta. Toisinaan mielisairaus tai ’hulluus’ saatettiin tulkita ”Paholaisen riivaukseksi”. Sen taustalla nähtiin antiikin ekstaattista hulluutta ja pahuuden henkiä. (Pietikäinen 2014, 25–43.) Psykiatri Kalle Achtéen (1982, 234) mukaan taas metsässä valittava Simeoni taantuu, regressoituu. 1700-luvulla skotlantilainen lääkäri Robert Whytt puolestaan tarkasteli hulluutta ristiriitana, joka syntyi kiihtymystilan ja lamaantumisen vastakohdista (Foucault 1965, 89–90). Tämä tulkinta soveltuu kuumatkokokemuksen kiihdyttämään Simeoniin, jonka Juhani löytää itseään heijaamasta ja vuorovaikutukseen kykenemättömänä (X):

Juhani rupesi häneltä kyselemään kuinka oli hänen laitansa, mutta saatuaan häneltä ainoastaan sekavia, kummallisia vastauksia, riensi hän viipymättä kotia tuon kalliin löytönsä kanssa. (X)

Erich Frommin (1965, 106) näkökulmasta Simeoni voidaan tulkita ’näyn’ jäljiltä mielisairaaksi: hän on ”kadottanut kykynsä käsittää todellisuutta”. Juhani huolehtii Simeonista avuntarvitsijana ”armoitettavassa tilassa” (X). Simeoni on tulkittu hulluksi, epätasapainoiseksi, sairaaksi ja alkoholisoituneeksi erilaisin painotuksin. Unto Kupiainen (1937, 143, 148, 183) havaitsee Timon kysyvän ”hänen järkensä tilaa” Simeonilta ”juoppohoure-kohtauksessa”, jossa ”sekapäisenä tuodaan Simeoni pirttiin”. Paavo Elo (1950, 279–281) ja Kalle Achté (1982, 223) liittävät deliriumin Simeonin matkakokemukseen. Lisäksi Achté tulkitsee alkoholin psykoottisuuden syyksi. Pirjo Lyytikäinen (2004, 137–140, 189) puolestaan kuvailee Simeonia juoppohulluksi ja hänen ’näkyään’ harhaksi ja houreeksi. Paavo Elo (1950, 265–282) luonnehtii Simeonin sairasta, rikkinäistä, paljolti tasapainotonta persoonaa ja tulkitsee Simeonin hoitavan pelkojaan alkoholilla ja uskolla. Kalle Achtéen (1982, 223) mukaan Simeoni juo uskonnolliseen kauhuunsa.

Hulluuden, poikkeavuuden, sairauden ja hyväksytyyn käsitteet vaihtelevat kulttuurisesti (Koski 2016, 2–5). Ranskalaisen lääkäri

Pinelin vaikutuksesta itsen ja ympäristön 'vieraus' miellettiin 1800-luvun Euroopassa mielisairauden piirteeksi. 1800-luvulla juomisperäistä sekavuutta ryhdyttiin pitämään mielisairautena, mutta vähitellen juoppous alettiin luokitella myös riippuvuudeksi tai somaattiseksi sairaudeksi. (Pietikäinen 2014, 70–72, 118–119.) Achte (1982, 226) luonnehtii Kiven tekstien psykoosikuvauksia ”maallikon” tai 1800-luvun käsityksiksi: *Canzion* Rachel korvaa surun lallattelulla eikä *Kullervon* ”poissaoleva ja tuijotteleva” Kimmo tunnista läheisiään. *Seitsemässä veljeksessä* Timokaan ei humalasta herätessään tunnista läheisiään (XIV), ja Lauri (VIII, IX) hämmentyy hetkeksi olinpaikoistaan humalan ja unen jälkeen. Simeoni tunnistaa veljensä pirtissä: ”— Hätä ei ole vielä suurin suuri, pojat.” (X), ja Timo huojentuu Simeonin palattua psyykkisesti veljesjoukkoon. Kuumatka ja siitä kertominen ovat Simeonille sekavia, tuskaallisia, uuvuttavia ja pyöräytyviä kokemuksia:

Simeoni[...] ja pääni käy pyörään, sillä se päivä on tullut! Pääni käy pyörään, sillä silmäni ovat nähneet itse Lusifeeruksen. Ai, ai, kuinka karvainen se oli!/[...]/

Simeoni. Tuhannen kertaa voi! Pääni pyörii, pyörii! Minä olen nähnyt Lusifeeruksen. Se pyörii! (X)

Silmien ja näkökentän pyöriminen liittyvät hulluuskuvauksiin yleisemminkin: *Seitsemässä veljeksessä* Tammiston Kyöstin hullua raivoa kuvataan pyörivien silmien avulla. ”Mölisten ja pyöritellen silmiänsä löi hän peloittavasti, löi kuin mieletön, hullu mies.” (X) Sari Katajala-Peltomaa (Koski 2016, 4) mainitsee silmienpyörimisen liittyvän riivaukuvauksiin. Olli Matikainen (2006, 37–42) kuvaa päänpyöritystä hulluuskohtauksissa 1600-luvun Ruotsi-Suomessa ja Michel Foucault (1965, 100) tulkitsee deliriumin ”maailman ympäri kääntävää” päänpyörityksen hulluudeksi. Kuinka päänpyöritykset vertautuvat romaanissa Simeonin kuvaukseen? Humala tai sen jälkitila yhdistää Simeonia Laurin hurjuuteen Hii-den kivellä (Elo 1950, 298).

Pirjo Lyytikäinen (2004, 90) tulkitsee Juhaniin tässä näyttelevän ”syyntakeetonta ja hullua”. Juhani unohtaa sisseysaikeet selittäessään tilapäishulluuttaan. Jos Juhani näyttölee, hän hyödyntäne

muistoaan Laurista Hiidenkivellä tai Simeonista kertomassa päätäpyörryttävästä kuumatkakokemuksestaan: ”Voi veljeni! tämä hetki on kiertänyt pääni pyörään, ja enhän juuri tiedä mitä puhun ja teen. [...]” (XI). Veljien lisäksi lautamiehen (I, IV, IX), nimismiehen (XI, XIII, XIV) ja jahtivoudin (I) kehotukset johtavat toisinaan normienrikkomuksien eli hulluuksien torjumiseen: esimerkiksi Juhani palautetaan kohtuullisuuteen. Kun veljekset torjuvat Tammi-
ston tappelun jälkeen Juhanin vaatimuksen ryhtyä sisseiksi, Tuomas kysyy, onko Juhani ”villitty”, ”hullu” (XI), vai pilailleeko hän vakavalla asialla:

Kitas jo kiinni, sinä hurja hullu! [...] Sinä villitty, onko tarkoitukses vakaa, vai leksoitteletko mieletöntä leikkiä? Mitä pitää minun sinusta aatteleman? (XI)

Varoitustulkinta

Vaikka veljet hillitsevät Juhanin hulluutta tai hulluttelua, he yllyttävät kauhuissaan Simeonia kertomaan kuumatkakokemuksestaan. Häätäntynyt Simeoni kertoo kiivenneensä kuussa Lusifeeruksen kanssa saapasnahkatorniin ja tippuneensa kuun kauimmaisen reunan yli. Saapasnahkatorninpalasesta hän ”hengen vaikutuksesta” (X) luki maailmanloppuvaroituksen:

”Jukolan veljeksille tämä, ja terveisiä täysin kourin! [...] loppu on lähellä hamaan siihen päivään saakka koska tämä tapahtuva on. [...] Annettu saapasnahka-tornista melkein viimeisenä päivänä ja luultavasti vuotena totisesti ihan viimeisenä”. (X)

Veljet kuulevat uskonnollisen kauhutulkinnan ”varoitteeksi meille kaikille” (X). Simeoni kontekstualisoi kuumatkakokemuksensa uskonnollisin juonin ja sanoin: ”Suuri ja hirmuinen on päivä, joka lähestyy, ja sen nimi on hävityksen kauhistus” (X). Hän luottaa Erich Frommin (1965, 106) kuvaamalla tavalla sisäiseen todellisuuteensa, jonka uskoo ulkopuolelta annetuksi. Vaikka ennustuksen alku-

perä houreena tai 'näkyinä' ei paljastu, veljekset luottavat saapasnahkalevykirjoituksen olevan jumalallinen varoitus.

Vaikka ennustuksia epäilläänkin, Sonnimäellä useimmat veljekistä pelkäävät maailmanloppua, jota myös Rajamäen Kaisa ja Seulan Anna ennustavat (III, XIV). Tämä tausta lisää kuumatkakerptomuksen vakuuttavuutta. Veljekset tulkitsevat saatanan Jumalan apulaiseksi. Näkemys vastaa Lutherin käsitystä (Pietikäinen 2014, 39–40). Veljekset eivät mieti saatanan toiminnan tietoisuutta tai tahattomuutta, vaan he järkyttyvät maailmanloppuvaroituksesta.

Koska veljekset tulkitsevat kuumatkakokemuksen ennustukseksi, he eivät kiellä Simeonin kokemusta. Paavo Elo (1950, 276–280) havaitsee, että Simeoni tartuttaa pelkoja veljiinsä ”suggestiivisesti”, jolloin 'näky' ja nimismiehen kohtaaminen kääntävät elämänsuunnan. Kun Elo (1950, 276–280) tulkitsee romaanin keskushenkilöksi Simeonin, psykoanalytikko Vesa Manninen (1996, 119, 144) ja Pirjo Lyytikäinen (2004, 68) pitävät Simeonia vain yhtenä veljeksistä.

Historian kuluessa hulluus on usein mielletty järjettömyydeksi, mutta järjettömyyden tulkinnat ovat erilaisia. Klassisella ajalla järjettömyyden tuottamia skandaaleja vältettiin – keskiajalla ja renessanssissa ihannoitiinkin (Foucault 1965, 70). Vältettävä sekä kiehtova hulluus soveltuvat romaaniin, jossa Simeonin kuumatkakerptomus laajentaa Juhaniin ajattelua. ”Ihmeellistä, merkillistä ja hirmuista yht'aikaa.” (X), Juhani hämmästelee. Kuumatkakertomus sekä kauhistuttaa että kiehtoo Juhania; juuri hän löysi Simeonin ja näki tämän kärsimyksen.

Kun Simeoni ja Eero ovat palanneet Hämeenlinnasta Impiväaraan, Eero kertoo Simeonin nähneen pikku-ukkoja (mm. Kupiainen 1937, 183). Simeoni myös aloittaa kuumatkakertomuksensa ryypylä, ja Aapo ja Tuomas arvelevat Simeonin 'näyn' realistisesti humalaperäiseksi (Lyytikäinen 2004, 190–191). Veljet kuitenkin torjuvat humalaselityksen; he eivät uskalla kapinoida 'jumalallista varoitusta' vastaan. Irrationaalisen uskonnollisen auktoriteetin antama tuomiopäiväpelko voimistuu, sillä Simeonin kertomus herättää kauhua Juhaniin ja Timossa. (X.) Veljekset eivät myös halua Simeonin ta-

paan sairastua tai muuttua hulluiksi (Elo 1950, 280). Kahdesta erilaisesta näkemyksestä kuumatkokokemuksen tulkinta autoritaarisena varoituksena peittää tai syrjäyttää humalatulkinna.

Aapo. Hänen [Lusifeeruksen] näit vaan unissa tai mielenhoureessa, jonka saattoi matkaan väkevien ylellinen nautinto. /[...]/

Tuomas. En vissiin päätä kuinka on, mutta kaikki mitä Simeoni on nähnyt, on kenties kotoisin pohmelaisen aivosta vaan.

Juhani. Mitäs puhut, mies? Teetkö tyhjäksi taivaan tärkeää tointa?

Timo. Älä haastele vastoin Jumalan töitä ja ihmeitä. (X.)

Erich Frommin (1965, 19–22) kuvaama irrationaalisen auktoriteetin pelko soveltuu Simeoniin, Juhaniin ja Timoon, jotka pyrkivät kauhukokemusten pelottaessa tottelemaan normeja. Auktoriteetteihin turvautuminen saattaa antaa välineen hallita kauhua ja saada subliimisti kauhusta myös mielihyvää. Normit erottavat hyväksytyt hulluustulkinnat uskalletuista. Veljesten auktoriteettikäsitteet ovat jäykänkin kuuliaisia, toisin kuin heidän tahdonvapauttaan korostava Pirjo Lyytikäinen (2004, 95) katsoo. *Seitsemään veljekseen* soveltuu Kaarina Kosken (2016, 9) tulkinta normirikkomusta yhtenä hulluuden syistä suomalaisessa kansanperinteessä. Vesa Manninen (1996, 146) tulkitsee veljesten juomingit regressioksi, jossa he ”altistuivat näkyjen ja unien pelottavuudelle ja synnintunnolle”.

Kertoja kuvaa Laurin unta metsässä ensin myönteisenä mielikuvituskyknä. Kuvitellessaan itsensä myyräksi tai karhuksi Lauri tietää luomuksensa mielikuvitushahmoksi ja uneksi (IX) – toisin kuin Simeoni, hän ei ole Foucault’n (1965, 93–94) kuvaamassa merkityksessä hullu. Toisaalta Foucault (1965, 93) tulkitsee ajatteluvapauden rajoittamisen hulluudeksi. Tässä merkityksessä unesta herännyt Lauri on hullu kieltäessään mielikuvituksen. Lauri kertoo unensa veljilleen vasta Simeonin seikkailun jälkeen, jolloin varoitustulkinta voimistuu. ”Kahdelta haaralta saimme uhkaavia muisutuksia: Simeonin kummallisen henki-näön ja Laurin merkittävän uneksumisen kautta.” (X), Aapo tiivistää. (IX, X.) Ilman romaanin autoritaarisia uskomuksia ’näky’ ja uni olisi voitu tulkita toisinkin: houreena, painajaisena tai sallittuna mielikuvituksen tuottee-

na. Näin monesti on tulkittukin, mutta romaani ohjaa tulkitsemaan veljesten kokemuksia autoritaarisessa uskonnollisessa kontekstissa. Epäilyt hulluudesta vain humalan aikaansaannoksena unohtuvat ja parannuskehoitus ohjaa elämää Jukolaan paluumuutossakin.

Unto Kupiaisesta (1937, 148, 184) ”hallusinaatioon” johtava juominen heikentää sairastavaista Simeonia. Vaikka veljekset kokevat kuumatkan varoitukseksi, heistä viina sinänsäkin kurjistaa elämää. Ellilä (1962) tulkitsee romaanin raittiusoppaaksi. Estääkseen juoppoutta veljekset rikkovat ”pahalaisen vaskihärjän, tuon kiroton viinapannun” (X), jota he palvoivat humalassaan epäjumalana kultaisten ”valetun vasikan” (2 Moos. 32: 3–9) tavoin. Kuumatkan tulkinta varoitukseksi ei lopulta estä Aapoa ja Tuomasta näkemästä viinaa syyksi. Molemmat tulkinnat edistävät elämänmuutosta.

Sopeutuminen ja sovinto

Impivaara-vuosien jälkeen veljekset palaavat Jukolaan, jossa lukkari sovittelee tuliaisjuhlassa jukolalaisten ja toukolalaisten välejä. Lukkarin katsomuksen mukaan taivaaseen tai helvettiin matkataan tietoisesti. Tämän vastakohtaisuuden varaan lukkari jäsentää indoktrinoivan saarnansa, jossa lukijalle paljastuu, että uskonnollinen, pelolla hallitseva irrationaalinen auktoriteetti johti veljekset Impivaaraan. Lukkari korostaa veljesten halua tehdä parannus, joka on seurausta kuumatkakertomuksen herättämistä peloista. Romaaninhenkilöt eivät itse havaitse auktoriteettiensa irrationaalisuutta.

Teologit ovat käyttäneet valtaa päättäessään, johtuvatko mystiset kokemukset hyvästä tai pahasta hengestä tai sairaudesta (Koski 2016, 5). Lukkari ei päättele näin pitkälle: hänestä Impivaaraanmuutto ja veljesten kollektiiviseksi kokemukseksi muuntunut kuumatka ovat uskonvahvuuden koettelua tai perkeleen kiusantekoa. Vastaamatta lukkari kysyy, avustiko perkele tahtomattaan Jumalaa pelottaakseen veljekset hulluiksi, sekasortoisen järjettömiksi: ”perkele [...] näytti heille kaikki kauhistavassa sekamelskassa, peloittaaksensa miehen aivosta järjen pois” (XIII). Jälkimmäisen tulkinnan

nan mukaan perkele epäonnistui, koska veljekset eivät jääneet hulluteen: ”hänen [perkeleen] oma tuumansa löi häntä häpeällä vasten naamaa, jouduttaen ajoissa poikien askeleet tien oikealle haaralle.” (XIII)

Kuten Erich Fromm (1960, 193) kuvaa toisenlaisessa yhteydessä massakokoontumista, lukkarin saarna tempaa aluksi toisiaan vierastavat henkilöt joukkohurmukseen. Romaanissa joukkohurmos merkitsee yhteisitkua ja sovintoa:

Niin puhui lukkari, ja voimallinen oli liikutus naisten sydämissä. [...] Mutta vastuksiin nyt astuivat Toukolan ja Jukolan miehet ja sovinnon merkiksi puristelivat vahvasti toinontoistensa käsiä. Sydämellinen, vilpittön ja vakaa oli tämä sovinto, vaikka kankeastikin käsiä iskettiin [...]. (XIII.)

Petteri Pietikäinen (2014, 43–44, 61) kuvailee, kuinka saarnaamalla ja manauksella on pyritty kristillisessä perinteessä parantamaan mielensairauksia. Romaanissa saarnan aiheuttamat ajatukset – liikutus ja sovinto – tervehdyttävät kyläyhteisön sosiaalisia suhteita. Unto Kupiainen (1937, 187) painottaa naisten itkun ja sovinnon huumoritulkintaa, jolloin hulluus sivuutetaan. Rafael Koskimiehen mielestä lukkarin arvoasema johtaa romaanihenkilöt tulkitsemaan saarnan vakavasti, muutoin hän (1974, 197–198) tulkitsee saarnan parodiaksi. Pirjo Lyytikäinen (2004, 253, 256) tulkitsee koomisen ironian heikentävän lukkarin arvostusta. Saarna, jonka tutkijat usein tulkitsevat ääriuskomusten ja liioittelun parodiaksi, on romaanin henkilöille liikuttava, sovintoonkehottava ja tervehdyttävä. Lukkarin tulkintaa veljesten elämäkulusta Impiväärassa kiusauksena tai kärsimyksenä ei romaanissa kiistetä. Lukkari sivuuttaa muut hulluustulkinnat veljesten elämäkulussa: leikkisyyden (XI), metsäromantiikan (I), sairauden ja sairaasta huolehtimisen (X, XIV).

Vesa Manninen (1996, 152–158) katsoo, että veljekset voivat kunnioittaa itseään ja rakentaa kyläyhteisöä, kun he ensin löytävät kyläyhteisöstä isällisyyttä. Täyteen yksilöllistymiseen ei jää tilaa: lukkarin saarna sitoo veljekset irrationaalisen vallan alaisuuteen.

Kun veljekset sopeutuvat kyläyhteisön talonpoikaisidealeihin, he välttyvät epävarmuudelta ja eristäviltä hulluuskokemuksilta.

Pohdinta

Monet kulttuuriset hulluuskäsitykset soveltuvat *Seitsemään veljekseen*. Nimityksien kulttuurisidonnaisuus ja liukuvarajaisuus (Koski 2016, 2–7) ilmenee romaanin hulluustarkastelussakin: käsitykset elävät romaanin sisällä ja jälkitulkinnoissa.

Uskomusten ja hulluuden suhde on romaanissa ristiriitainen, ambivalentin monimerkityksinen. Väliin veljekset rajaavat hulluutta kieltämällä ja nimittämällä torjuttavaa puhetta tai tekoa hulluksi, kuten torjuessaan Simeonin irvokkaan tuhoroukoksen Hiidenkivellä. ”Kuin riivioässä” (III) tai ”niinkuin hullu” (VIII) saarnaavaan Simeoniin suhtaudutaan liioittelevana houkkana, eivätkä muut veljet samaista fyysistä kuolemanuhkaa maailmanloppuun. Veljet saavatkin usein yhden veljistään rauhoittumaan.

Toisinaan pelot ja uskomukset voimistavat hulluuskokemuksia. Pelot kiihdyttävät mielikuvitusta, todellisuudesta vieraantuvaa hullua puhetta ja toimintaa, sekä voimistavat turvattomuutta. Uskonnolliset uskomukset vieraannuttavat osaltaan arkiympäristöstä. Mielenjärkytykset muuntuvat painajaisiksi, alkoholi riehaannuttaa eroon arjesta ja toisinaan todellisuudestakin. Joskus henkilöt tempautuvat akuutisti maailmanlopunpelkoihin (Kupiainen 1937, 171). Myös kuumatkokokemuksen maailmanlopuntunnelmat ja niistä kertovan Simeonin kurjuus pelottavat veljiä (Elo 1950, 278–280).

Seitsemässä veljeksessä hulluus käsitetään usein järjenvastaisuudeksi. Simeonin kuumatkokokemus mielletään järjenvastaiseksi, hulluksi, mutta tulkinnat sen merkityksestä eroavat. Hulluutta hyväksytään, koetaan kiehtovaksi ja torjutaan. Juhani seuraa kertomusta ’hirmuisen’ lisäksi ’ihmeellisenä’ ja ’merkillisenä’ ja mielikuvituksellisena. ’Näky’ kauhistuttaa muitakin veljeksiä. Simeonin Lusifeerusta seuraavaa ’näkyä’ kummeksutaan, mutta veljet eivät arvostele Lusifeeruksen seuraamista, vaan mieltävät ’näyn’ juma-

lalliseksi varoitukseksi. Epäloogisesti tai hullusti veljekset ja lukkari sovittavat Lusifeeruksen Jumalan apulaiseksi, he eivät pohdi maailmanloppuennustuksen alkuperää. Jumala vaikuttaa veljeksiistä uhkaavalta, he tulkitsevat kuumatkakertomusta varoituksena normirikkomuksista. Henkilöiden ohella yhteiskunta, maailma ja uskonto saavat hulluusmerkityksiä.

Kuumatkakokemuksta on tulkittu toisaalta pelottavana jumalallisena ennustuksena: toisaalta mielensisäisenä, alkoholiperäisenä sekavuuskokemuksena, hallusinaationa tai painajaisena (mm. Achte 1982, 221–223). Romaanin sisällä muut hulluuskäsitykset kuin ennustusmerkitykset peittyvät. Useiden veljesten autoritaaristen uskomusten vuoksi epäloogisuudet ja vastaväitteet unohtuvat. Veljekset eivät kuitenkaan täysin hylkää humalaselitystä: parannushalusaan he rikkovat viinapannunsa. Simeonin ’näky’ johtaa veljekset reflektoimaan ja muuttamaan elämänsuuntaansa. ’Näyn’ seurauksia pelätessään Juhani torjuu Simeonin hulluuden. Tuomitseva jumalakäsitys johtaa veljekset hyväksymään kuumatkakokemuksen uskonnollisena varoituksena, jolloin Aapon ehdotus suunnanmuutoksesta talonpoikaisuuteen vahvistuu. Näin hulluuskäsitysten polkuja yhdistyy.

Foucault (1965, 93) mieltää ajatteluvapauden rajoittamisen hulluudeksi. *Seitsemässä veljeksessä* (IX, XII, XIII) ja tulkinnoissa (Lyytikäinen 2004, 77–78) rajoittamista kuvataan viisastumiseksi ja järkevyydeksi. Veljekset rajoittavat elämäänsä, kun he rajaaavat mielikuvitustaan, torjuvat viinanjuonnin ja sopeutuvat talonpoikaisyhteisön normistoon.

Kyläyhteisöön hyväksyminen lisää veljesten turvallisuudentunnetta (ks. Manninen 1996). Veljet hyväksyvät Aapon puheen, lukkarin saarnan hulluuskäsitykset ja talonpoikaisideaalit. Lukkarin saarnan kaksijakoinen maailmankuva ja Simeonin kuumatkakertomus vaikuttavat kuulijoihin. Kuitenkin, tavoitellessaan osallisuutta kyläyhteisössä ja ylpeinä saavutuksistaan veljekset hyväksyvät lukkarilta puhetta ja uskomuksia, jotka ulkopuolelta katsoen rinnastuvat hulluudessaan ja absurdiudessaan kuumatkakokemukseen. Lukkari pääättelee perkeleen houkutelleen veljeskollektiivia ”turmi-

on tielle” ja johdattaneen veljekset ”kummalliseen” paikkaan, jossa veljekset näkivät ”kaikki kauhistavassa sekamelskassa” (XIII) menettääkseen järkensä pelosta. Hänestä perkele epäonnistui: hulluuden sijaan veljekset palasivat Jukolaan kunniallisina talonpoikina. Hulluuden torjumista normeihin mukautumalla voidaan pitää foucault’laisittain (1965, 93) hulluna. Ulkoapäin lukkarin saarna voi vaikuttaa yhtä hullulta kuin Simeonin näky, mutta romaanissa lukkarin puhe saa painokkuutta auktoriteettiasemasta ja sovitteluvuudesta. Muut hulluuskäsitykset unohtuvat ja kyläläiset hyväksyvät lukkarin käsitykset metsäänmuutosta veljesten kilvoitteluna tai perkeleen juonena, ja kuumatkasta elämäämullistavana tapahtumana. Romanin henkilöt eivät näe normeihin mukautumista hulluutena, vaan hyväksyttävänä, normaalina.

VIITTEET

¹ Viittaukset (I–XIV) ovat *Seitsemän veljeks*en lukuihin. Lainaukset ovat sivunumeroimattomasta *Aleksis Kivi korpuks*esta (2013).

² Noudatan *Seitsemän veljeks*en kirjoitusasua: Jumala, Lusifeerus, saatanana, perkele.

³ Hiidenkivellä Timo kertoo veljesten tuntemasta Kainin ja Aabelin (Habel) tarinasta ”Niin, Kainin tappamasta Aapelia.” (VIII), 1 Moos. 4: 8–12. Aatamin ja Eevan paratiisista karkottaminenkin tai israeliläisten maanpaot saattavat taustoittaa karkottamisesta rangaistuksena.

⁴ Tyhmyys ehkäisee petollisuuden toteutumista: yhdessä tyhmyys ja petollisuus ovat epäkoherentteja. Muodonvaihtelu ja muodon epämääräisyys kertovat muodottomuudesta. Nämä molemmat ovat groteskeja piirteitä.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Kivi, Aleksis (2013) *Seitsemän veljestä*. Lea. *Aleksis Kivi korpus*. Helsinki: SKS. <https://korp.csc.fi>. Sivunumeroimaton.

Kivi, Aleksis (s.a.) *Pohjatuuli* neba.finlit.fi/kivi/view.php?set=02_runoelmia2&item=58r=1

Lähteet

Achté, Kalle (1982) *Syksystä jouluu*n. *Aleksis Kivi psykiatrin silmin*. Helsinki: Otava.

Biblia (1776) [Raamattu] *Biblia, se on: koko Pyhä Raamattu suomexi alku-raamattu*in hebrean ja grekan jälkeen wastauudesta ojennettu: esipuhetten, lukun sisällepitoin, yhtäpitävääisten Raamatun paikkain osotuxen, ja lisättyin registerein kanssa. Turku: Frenckell.

- Ellilä, E. J. (1962) ”En huoli sinun viinastas!”. *Alkoholijuomien käyttö ja raittius Aleksis Kiven kuvaamana*. Vammala: Suomen raittiusjärjestöjen liitto.
- Foucault, Michel (1973/1961) *Madness & civilization. A History of insanity in the age of reason*. Transl. Richard Howard. New York: Vintage Books, Random House.
- Fromm, Erich (1960/1942) *The fear of freedom*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Fromm, Erich (1965) *Ihmisen osa*. Suom. Kari Turunen. (Man for himself, 1947) Ihminen ja maailma -sarja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Haavio, Martti (1947) ”Aleksis Kiven suomalainen mytologia”. Teoksessa Eino Kauppinen, Viljo Kojo, Sulho Ranta, Jussi Snellman, Kaarlo Urpelainen, Matti Visanti & Alpo Routasuo (toim.) *Pilvilaiva. Aleksis Kivi ajan kuvastimessa*, s. 92–130. Aleksis Kiven Seura. Otava: Helsinki.
- Kielitoimiston sanakirja*. Päivitetty 29.2.2016.
www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80
- Koski, Kaarina (2016) ”Yliluonnollista vai patologista? Kummien kokemusten muuttuvat tulkinnat”. *Elore* 23:1, 1–36.
- Koskimies, Rafael (1974) *Aleksis Kivi. Henkilö ja runous*. Helsinki: Otava.
- Kupiainen, Unto (1939) *Huumori suomalaisessa kirjallisuudessa. I osa. Aleksis Kivi ja 1880-luvun realisti*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 215. Helsinki: SKS.
- Lyytikäinen, Pirjo (2004) *Vimman villityt pojat*. Helsinki: SKS.
- Manninen, Vesa (1996) *Vyötä kupeesi kuin mies. Sielullisten selviytymisyritysten psykoanalyttista seurantaa*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Marjanen, Kaarlo (1958) *Näkökulma. Tutkisteluja, esseitä, arvosteluja*. Porvoo: WSOY.
- Matikainen, Olli (2006) ”Mielenvikaisuus ja henkirikos Ruotsi-Suomessa 1800-luvun alkuun saakka”. Teoksessa Katri Komulainen, Hannu Rätty & Jussi Silvonen (toim.) *Hulluudesta itsehallintaan. Uuden his-*

- torian näkökulmia psyykkisiin ilmiöihin ja ammattikäytäntöihin*, s. 34–51. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nyky-suomen sanakirja* (1992). Lyhentämätön kansanpainos. Osat 1 (A-I) ja 3 (L-N). Valtion toimeksiannosta teettänyt SKS. Päätoimittaja Matti Sadeniemi. 13. painos. Porvoo Helsinki, Juva: WSOY.
- Oxford English Dictionary*. www.oed.com/view/Entry/112066?redirectedFrom=Madness#eid (Luettu 31.10.2016.)
- Pietikäinen, Petteri (2014/2013) *Hulluuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietikäinen, Petteri (2016) ”Paikallista ja yleistä hulluutta”. *Elore* 23:1.
- Salmela, Anu (2015) ”Hulluuden vallassa? Neuvottelu itsemurhan sairausluonteesta 1800-luvun jälkipuolen tuomioistuimissa”. Teoksessa Jutta Ahlbeck, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Kirsi Tuohela & Jasmine Westerlund (toim.) *Kipupisteissä. Sairaus, kulttuuri ja modernisoitua Suomi*, s. 105–132. Turku: Turun yliopisto, Utukirjat 8.
- Tarkiainen, Viljo (1915) *Aleksis Kivi. Elämä ja teokset*. Helsinki: WSOY.